

Drégely után – Eger előtt: az 1552-es palásti csata

„Kezdődik az az esztendő, melyet veszteségeink örök időkre emlékeztetéssé tettek: a Szűz születése utáni ezeröttszázötvenkettedik” – indítja Emlékiratának II. könyvét a humanista történétíró, Forgách Ferenc¹. Valóban! Kevés olyan éve van történelmünknek, melyet szépirodalmunk, festészetünk, sőt filmművészetünk jelesei is „emlékeztetéssé” tettek. Arany Szondi két apróda vagy Gárdonyi Egri csillagok regénye révén a legszélesebb tömegekig juthatott el az „elfelejtett évtized” tizenegyedik évének² örömmel-ürömmel vegyes emlékezete.

Ez az „emlékezet” elsősorban a várostromokhoz kötődik³ ami nem meglepő, hiszen Mohácsot követően a magyarság nem volt olyan helyzetben, hogy nagyobb nyílt csatába bocsátkozzon a hódítóval. A török kiűzéséhez nem volt reális ereje, további hódítását pedig csak a végvárak láncolata tudta úgy-ahogy feltartóztatni.⁴ Ez a végvárrendszerre támaszkodó *hadászati védelem* jellemzi a 150 éves török hódoltság korát, s a 15 éves török elleni háborúig (1593–1606) csak két alkalommal történik kísérlet *nyílt csatában, mozgó harccal* az ellenfél erejét megtörni.⁵ Az első alkalom az 1552-es palásti csata volt, a Mohács utáni első nagyobb mezei ütközet a magyarok és a törökök között.⁶

Az 1552 augusztusában lezajlott csata körülményeinek megértéséhez idézzünk fel két korábbi augusztusi napot. Az első dátum, 1526. augusztus 29-e, jól ismert: a mohácsi vész napja. A szinte még gyermek II. Lajos nagy nehezen összeverbuvált hadseregét Nagy Szulejmán (II. Szolimán) számbeli és tűzérségi fölényben lévő serege megfutamtította – a menekülő király is odaveszett. A király nélkül maradt magyar trónra a Dózsát 1514-ben kegyetlenül leverő Szapolyai János illetve az elesett Lajos király rokona, Habsburg Ferdinánd tart igényt. Ferdinánd zsoldos hadai megszállják a török által még szabadon hagyott északi részeket. Amikor 1540-ben a „nemzeti” király, Szapolyai halála után Ferdinánd Budát is elfoglalni készül, az özvegy Izabella királynő s a csecsemő trónörökös, János Zsigmond segítségére a török siet. A másik emlékezetes augusztusi napon, a mohácsi vész évfordulóján, 1541. augusztus 29-én a török csellel, kardcsapás nélkül birtokába veszi Buda várát s vele együtt az ország középső részét. A nyugati és északi területek Ferdinánd fennhatósága alatt maradnak; a keleti részek, a Tiszántúl és Erdély pedig a gyermek János Zsigmondot ismeri el uralkodójának. A gyermek király nevében Mohács századának nagy formátumú politikusa, az országegyesítő koncepció következetes képviselője, Fráter György kormányozza Erdélyt.⁷ A század közepére a helyzet stabilizálódik: a Habsburg-területek és a török hódoltság érintkezési vonalán kiépül a végvári rendszer, amely ellen a török a már emlegetett 1552-es esztendőben indít nagyszabású hadjáratot.

¹Forgách Ferenc: Emlékirat Magyarország állapotáról. Ford.: Borzsák István. Bp., 1982. 37. old.

²Nemeskürty István: Önfia vágta sebé. Bratislava, 1975., 669. old.

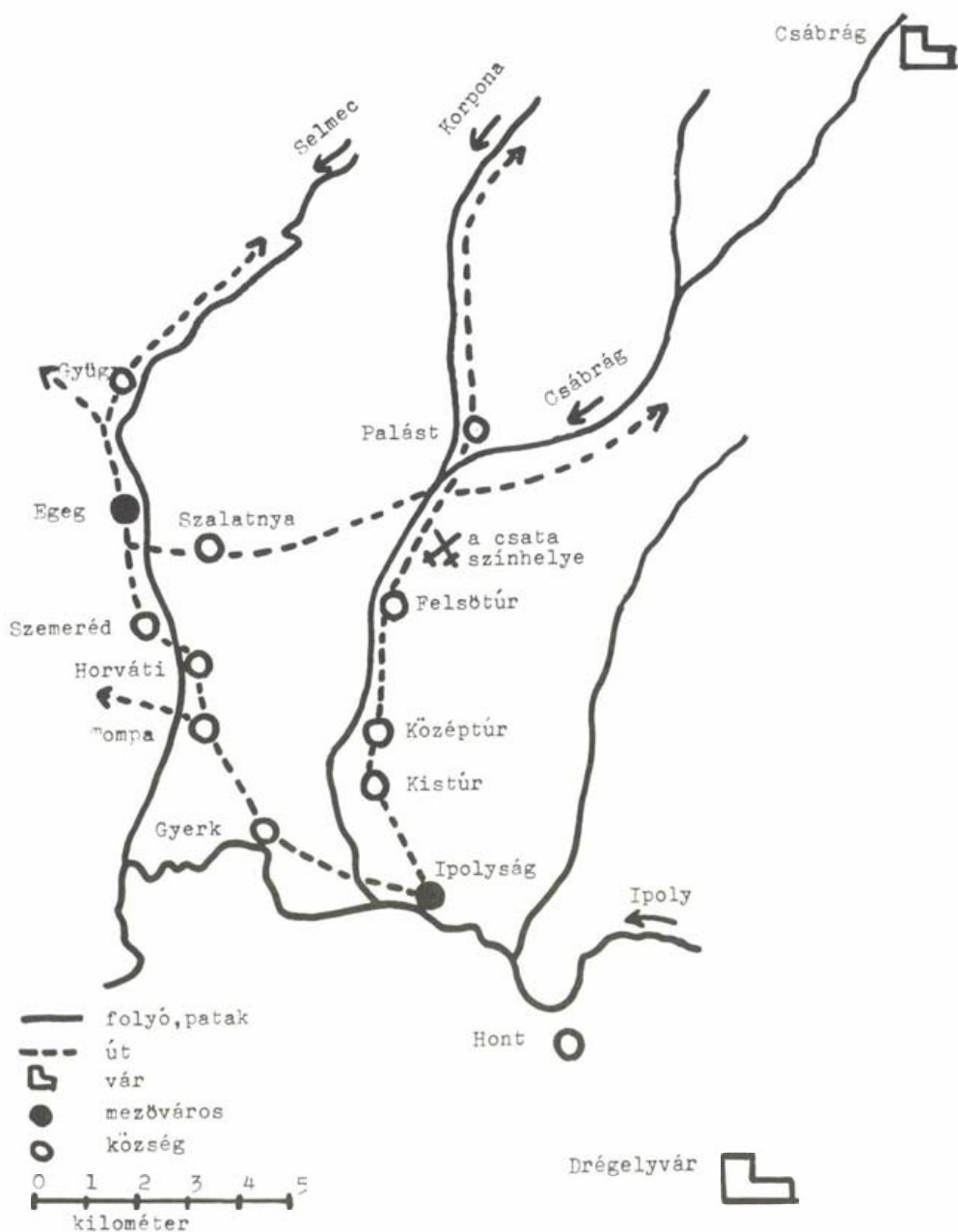
³Barta Gábor: Az Erdélyi Fejedelemség születése. Bp., 1979., 113. old.; Nemeskürty István: i. m. 669–670. old.

⁴Gergely András: Magyarország története. In.: Kósa László (szerk.): A magyarságtudomány kézikönyve. Bp., 1991. 214. old.

⁵Erdélyi Gyula: A magyarok hadi szervezete és hadvezetési művészete ezer éven át. IV. kiadás. Bp., 1944. 188. old.

⁶Hóman Bálint és Szekfű Gyula: Magyar történet. III., 7. kiadás, Bp., 1943. 60. old.

⁷Szántó Imre: Küzdelem a török terjeszkedés ellen Magyarországon. Az 1551–52. évi várháborúk. Akadémiai, Bp., 1985. 74. old.

A „casus belli”-t a két magyar országrész egyesítése szolgáltatta. Fráter György közvetítésével Izabella királyné – fia, János Zsigmond nevében – és Castaldo, Ferdinánd zsoldosvezére 1551. július 19-én Szászsebesen békejobbot nyújtanak egymásnak. Erdély Habsburg-fennhatóság alá kerül. A török elleni harcfront így jelentősen meghosszabbodik, s Sztambul nyugtalanul figyel a hódoltsági terület körül kialakuló ellenséges „félholdat”. S hogy letörje e félhold keleti szarvát, támadást indít Erdély ellen. György barát, látva, hogy Ferdinánd a szászsebesi egyezmény ellenére sem lép fel határozottan a török ellen, igyekszik a törökkel szemben a korábbi „baráti” viszony látszatát megőrizni. Ő viszont az Erdélyben telelő zsoldosvezérek szemében válik gyanússá – december 17-én Castaldo és Francesco Sforza-Pallavicini emberei meggyilkolják őt.

1552 tavaszán már nyilvánvaló, hogy Szulejmán hadjárattal kívánja megbosszulni „az ő szolgáját”, a gyermek János Zsigmondot ért „sérelmet”. A hadjárat valódi célja: minél északabbra kiterjeszteni a hódoltsági területet – Tinódi szavaival: „Mind lengyel határig ez országot elnyerje”,⁸ felszámolni a végvárak láncolatát és ostrom alá venni Bécsét.⁹ A tél folyamán a török hadmozdulatok hagyományosan szüneteltek, ám a nyár közeledtével Szulejmán nagy sereget indít meg Magyarországot s Erdélyt ellen. Az Ahmed pasa fővezérlete alatt Magyarország ellen vonuló sereg első célpontja a Ferdinánd zsoldosai által ellenőrzött Temes-vidék, s annak központja Temesvár. S hogy az északi végeken állomásozó Habsburg-csapatok ne siethessenek Castaldo megsegítésére, Hadim Ali, a csak nemrégiben kinevezett budai helytartó a Hont-Nógrád megyei végvárok ellen készülődik. Július 27-én, egyhavi hősi védekezés után török kézre kerül Dél-Magyarország kulcsa, Temesvár. A török ígéreteknek hívó Losonczy István kapitányt a várból való kivonulása során az ellenség felkoncolja. Ahmed előtt nyitva az út észak felé.

Eközben a budai pasa, Ali – Tinódi „herél”-nek, Decsy Sámuel „kappan basá”-nak nevezi őt¹⁰ – váratlanul és meglepetésszerűen észak helyett délnyugaton csap le: június elsején elfoglalja Veszprém várát. Mivel a bécsi hadvezetés észak felé irányuló támadásra számított, a veszprémi kitérő után fellélegzett. Úgy vélte: Ali Veszprém után Szolnok vagy Eger alá vonul, hogy egyesüljön a temesvári győzővel.¹¹ Ám a „kappan basa” nem bécsi fejjel gondolkodik: Szolnok helyett a Hont megyei Drégely várát zárja körül 1552. július 6-án. A Drégelytől csupán mintegy 40 km-re, a szomszédos Bars megyei Léván veszteglő császári sereg főparancsnoka, Erasmus Teuffel – Tinódi „Ördög Mátyása” – még aznap értesül az eseményről Jakosich Ferenc ipolysági kapitánytól.¹² Teuffel, aki későn vette észre, merre tart Ali Veszprém után, kétségbeesetten sürgeti Miksa főherceget, Ferdinánd magyarországi helytartóját, küldjön erősítést Lévára. Ám mire Teuffel sürgető leveleire biztató válasz érkezik, a török négy napos harc után elfoglalja Drégelyt, az esztergomi érsekég kedvelt vadászkastélyát. Kapitánya, Szondi György hősként esett el a rommá lőtt vár kapujában. A többi honti s nógrádi erődítmény, vár szinte ellenállás nélkül jut török kézre. Szécsény, Gyarmat, Salgó, Hollókő, Buják és Ipolyság tornyain lófarkas zászló lobog, Ali pedig győzelemittasan, foglyokkal és rablott kincsekkel megrakodva július végén visszatér Budára.

Teuffel ezalatt Léva alatt „gyűjtögeti” seregét. Július 19-én megérkezik Sforza-Pallavicini Itáliában toborzott zsoldosaival. Az eredetileg 4500 főből álló csapat fő küldetése az Erdélybe szorult Castaldo megsegítése lett volna, ha Ahmed Temesvár elfoglalása után továbbnyomulna Erdélybe. A Drégely elleni ostrom idején a már Pápan állomásozó Sforza utasítást kap, hogy Győr érintésével siessen Lévára Teuffel seregéhez.¹³ Az elmaradózó zsold és a táborban dúló pestis miatt az olasz zsoldosok nemcsak számban, de harci kedvben is megfogyatkozva érnek a lévai vár alá. Folyamatosan érkeznek a többi kiegészítő csapatok is: Keglevich György, Rátkay Pál, Dessewffy Ferenc, Dombai Mihály és Sandri Ferenc lovasszázadai Győrből, 500 könnyűfegyverzetű lovas a lévai várórség kötelékéből. A közeli városok – Korpona, Zólyom, Végles – szintén egy-két lovasszázaddal erősíti a sereget. A zömmel idegen – olasz, német, morva, cseh – zsoldosokból álló királyi haderőt a korabeli szerzők 8000–10 000 főnyire becsülik.¹⁴ Ezt a számot lényegesen megemelte volna az a mintegy 7000 főből álló nemesi felkelő sereg, amely a király parancsára a felvidéki megyékben verbuválódott és a Nógrád megyei Füleknél gyülekezett.

Közben Bécsben tovább folyik a tétovázás: Erdélybe menjen-e Teuffel felduzzasztott serege Castaldo megsegítésére avagy forduljon Ali ellen, s vívja vissza a júliusban elvesztett honti-nógrádi végvárokat. Mint láttuk, e tétovázásnak (is) köszönhetően szinte Teuffel szeme láttára vértett el Drégely várórsége, s került az Ipoly mente török kézre. Augusztus elején végre döntés születik: meg kell akadályozni, hogy Ali budai beglerbég csapata egyesüljön

⁸Tinódi Lantos Sebestyén: Ördög Mátyás vesződelme. 168. verssor.

⁹Szántó Imre: i. m. 76. 12. jegyzet.

¹⁰Tinódi Lantos Sebestyén: i. m.; Decsy Sámuel: Osmanográfia, azaz: A Török Birodalom... Summás leírása. Bécs, 1788. 399. old.

¹¹Szántó Imre: i. m. 142. old.

¹²Szántó Imre: i. m. 143. old.

¹³Szántó Imre: i. m. 143. old.

¹⁴Szántó Imre: i. m. 150. old.

Ahmed pasa seregével, amely eközben átkelt a Maroson s megindult Szolnok s Eger irányába.¹⁵ Teuffell serege felkerekedik tehát Léváról s megindul délkeletnek, Drégely irányába. Drégely helyett azonban csak az északról dél felé, az Ipolyba siető Selmec patak völgyéig jut el, ahol Egeg község határában üt táborn. (E patak völgyében utaznak ma azok a magyar turisták, akik Parassapusztánál lépik át a magyar–csehszlovák határt és úti céljuk a tátrai siparadicsom). Sforza augusztus 3-án már „Egegh”-ről küld levelet Miksa főhercegnek.¹⁶

A további fejlemények jobb megértése érdekében – a mellékelt térképvázlat segítségével – érdemes áttekintenünk a csata színhelyének s környékének út- s vízrajzát. A Selmec völgyében, Ipolyságot Selmecbányával összekötő útvonal Hont megye legrégebb útjai közé tartozik – Egeg s Gyerk közti szakaszáról már 1277-ben történik írásos említés.¹⁷ Egeg a XVI. század elejére elnyerte az „oppidum” (mezőváros) rangot, ami arra utal, hogy nagyobb település lehetett, nagy forgalmú vásárokkal és vámmal. Az egegi vámról már 1337-ből maradt fenn említés, ekkor a közeli ipolysági prépostság tartott rá igényt.¹⁸ A másik jelentős honti útvonal szintén Ipolyságról indult ki s a Korpona völgyén vezetett észak, azaz Korpona városa felé. Paláston ágazott le belőle a Csábrág (Litva) vára felé vezető mezei út. A két párhuzamosan futó völgyet sűrű lomblevelű erdőkkel borított dombvidék választja el egymástól, illetve Szalatnya községet érintve erdei-mezei út köti össze.

Ali kémjei útján hamarosan értesül Teuffell megmozdulásáról és mintegy 8–10 ezer emberével megindul észak felé. Teuffell győnge hadvezéri képességei már a lévai tetlen várakozás alatt megmutatkoztak, ám most az egyre közeledő török veszély árnyékában még tragikusabb kihatású stratégiai és taktikai baklövések sorozatához vezetnek. Egegi táborozása alatt sem a táborn, sem a hozzá vezető utakat nem őrizteti elégségesen, így Ali előőrsei elfoglalják az összes utánpótlási vonalát¹⁹ s valószínűleg a Szemeréd–Gyerk–Ipolyság–Drégely felé vezető utat is. Az előőrsökkel szemben jelentős fölényben lévő Teuffell könnyedén szétörhette volna a köréje fonódó gyűrűt, időt nyerhetett volna a füleki sereg, illetve a bányavárosok által küldött s már – Egegtől mintegy 28–30 km-re fekvő – Bozóknál tartó ágyúk megérkezéig. Az ágyúkkal könnyebben ostromolhatta volna Drégelyt is.

Ehelyett, alkalmatlan helyen s időben összeütközésbe bocsátkozik a törökkel. Felmerülhet a kérdés: mennyire saját s mennyire a török akaratából sodródott Teuffell a csatába? Tinódi szerint, Teuffell a bányavárosok ágyúi elé menesztett embereit úgy utasította, hogy „Kékkő váránál ök találjanak egybe”.²⁰ Kékkő nagyjából félúton fekszik Egeg és Fülel között. Teuffell elképzelése talán az lehetett, hogy kelet felé haladva, Kékkő táján egyesül a tűzérővel, illetve – az augusztus 7-i királyi parancsal összhangban – a közben feléje Fülekről meginduló nemesi felkelőkkel.

*Vannak az Bozóknál ágyúkkal, meghallák,
Egegről az hadat ök es kiszállíták.*²¹

Teuffell hadrendbe fejleszti seregét s megindul – valószínűleg – Kékkő irányába, ám csak a palásti mezőig jut el. A budai pasa, akit kémei Teuffell mozgásáról értesítenek, felméri a helyzetet, s úgy dönt, hogy csatát kényszerít ki még mielőtt a császáriak s a nemesi felkelők egyesülhetnének. Hőke Lajos, Hont megye levéltárosa a múlt század hatvanas éveiben s a megye történetének kutatója szintén úgy véli, hogy „Ali a csatlakozást megelőzendő, az Egeg felől érkező Teuffellnek Palástonál útját állja, s akarja vagy nem, *ütközetre kényszeríti*”.²² A palásti mezőn pihenő, s másnap valószínűleg továbbindulni készülő sereget Ali mintegy ezer lovasból álló felderítőcsapata megtámadja. A magyarok a támadást visszaverik, sőt foglyot is ejtenek. A fogságba esett töröktől Teuffell megtudhatja, hogy Ali erőltetett menetben siet feléje s ütközetre készül. A magabiztos Teuffell, ki „véle magát basa ellen

¹⁵Szántó Imre: i. m. 176. old.

¹⁶Szántó Imre: i. m. 148., 510. jegyzet.

¹⁷Bakács István: Hont vármegye Mohács előtt. Akadémiai, Bp., 1971. 23. old.

¹⁸Bakács István: i. m. 23. old.

¹⁹Matunák Mihály: A palásti csata. Adatok az 1552-es honti hadjárat történetéhez. Történelmi Tár. 1907., 452–477. old.

²⁰Tinódi Lantos Sebestyén: i. m. 68. verssor.

²¹Tinódi Lantos Sebestyén: i. m. 69–70. verssor.

²²Hőke Lajos: Palást. Vasárnapi Újság. 1868. 347. old.

elígnék²³, nem ismeri fel a veszély realitását s közelségét: „az ellenség távolságát és útját a maguk előrehaladásával mérve²⁴ nem tartja valószínűleg Ali közeli támadását. Így magyarázható csak, hogy csatába keveredhetett egy számára hadászati rendkívül előnytelen terepen. Teuffell ugyanis Egegről kiindulva, Szalatnya községet érintve, a Nagy- és Kiskemence dombjain át a Korpona völgyébe jutott. A völgy közepe táján, bal oldalról, a csábrági várnál eredő Csábrág (Litva) vize torkollik a Korponába. A két patak által bezárt területen fekszik Palást község, mely ez idő tájt, 1544-től 1552-ig a megye székhelyének számít – Hont megye itt tartotta közgyűléseit.²⁵ Az észak–déli irányban futó völgynek, a Korpona folyásával párhuzamosan, északi s déli kijárata van. Mindkét kijárat, de különösen a déli erősen beszűkül. Ez a völgy dél, azaz Drégely felé alkalmatlan volt egy többezres sereg felfejlődéséhez, észak, vagyis Korpona városa felé pedig – vereség esetén – a menekülést tette szinte lehetetlenné.²⁶ A terep csatára való alkalmatlanságát még fokozta az a tény, hogy a völgy déli kijárata közelében a Korpona mindkét oldalán mocsár terült el – csupán századunk hatvanas éveiben került sor lecsapolására –, amely az augusztusi idő ellenére bizonyára nem lehetett ideális terep a lovasság számára.

A terep tehát semmiképpen sem mutatkozott alkalmasnak egy esetleges ütközet elfogadására. Teuffell, ennek ellenére, s mintegy hadvezéri ballépéseinek betetőzőségeként, megismétli az Egegen elkövetett mulasztást. A völgy körüli magaslatokat nem szállja meg, s nem állít kellő őrséget táborra köré. Így történhetik meg, hogy a török, Arslán székesfehérvári bég vezetésevel már augusztus 10-ére virradóra²⁷ elfoglalja a völgy körüli dombokat, s három ágyúja tüzevel nyugtalanítani kezdi a királyi sereget.²⁸

Teuffell lovassága kitöréssel válaszol, s rövidesen ádáz harc alakul ki. Mindkét oldalon nagyok a veszteségek, Teuffell elveszti lovassága legjobb tisztjeit: Dessewffyt, Sándrit és Dombayt. Az olasz zsoldosokat a török – menekülést színélve – egy útszűkületbe, „mesdecskébe” (Tinódi) csalja. A túlerővel szemben hősiessen küzdő olaszok a teljes felszámolást a későbbi híres törökverő – Léva, Palota majd Kanizsa kapitánya –, a szomszédos Közép-Túrról származó Thury György lovasainak köszönhetően kerülnek csak el.²⁹ Délfelé megérkezik Ali teljes seregével:

*Lőn az basának délbe elérkezése,
Tizenkétezör nép, tizennegy taraszk véle.*³⁰

A csata most már elkerülhetetlen, hiszen a völgyet környező dombokon mindenütt törökök állnak, s a völgyből kivezető utakat is Ali emberei szállták meg. Hőke szerint az olasz s német gyalogosok egész estig harcoltak „s az éj választá el a verekedőket”.³¹ Másnap Teuffell hada a falunak s a Litva (Csábrág) pataknak „veté hátát”.³² Teuffell most már igyekszik hadrendbe állítani népét: a Korpona bal partján elterülő széles mezőn a német és olasz gyalogság alkotja serege közepét. A balszárny védelmét a német vértések, míg a mocsarasabb jobb oldal védelmét a győri könnyű lovasság látja el.³³ A harcot a két tüzérség párbaja nyitja meg, majd heves küzdelem bontakozik ki: „Mars dühöngve pusztít”.³⁴ A csata kimenetelét Tinódi szerint egy „gonosz szerencse” dönti el:

*Mely gonosz szerencse ott nékik adaték,
Csudáképpen álgúpor ám felgyútaték...*³⁵

²³Tinódi Lantos Sebastyén: i. m. 60. verssor.

²⁴Forgách Ferenc: i. m. 58. old.

²⁵Borovszky Samu (szerk.): Hont vármegye és Selmeczbánya sz. kir. város. Bp., (1907), 64. old.

²⁶Matunák Mihály: i. m.

²⁷A csata napját illetően a legilletékesebbek, a két honti helytörténész véleménye eltér: Hőke Lajos a csatát 1552. augusztus 10-re és 11-re teszi, míg Matunák Mihály – s rá hivatkozva Szántó Imre – augusztus 9-ét és 10-ét tekinti az ütközet napjainak. A Hőke-féle változat tünik realisabbnak, hiszen Tinódi is az augusztus 10-iki Lőrcin napot adja meg a csata kezdeteként.

²⁸Matunák Mihály: i. m.

²⁹Istvánffy Miklós: Magyarország története 1490–1606. Ford.: Vidovich György. I–II. Debrecen, 1867, 379–380. old.

³⁰Tinódi Lantos Sebastyén: i. m. 117–118. verssor.

³¹Hőke Lajos: i. m.

³²Hőke Lajos: i. m.

³³Istvánffy Miklós: i. m. 380. old.

³⁴Istvánffy Miklós: i. m. 380. old.

³⁵Tinódi Lantos Sebastyén: i. m. 137–138. verssor.

A löpor felrobbanása akár deus ex machinának is tekinthető, ám ez esetben a „deust” Allahnak hívják. A török kihasználva a robbanás utáni zűrzavart, új rohamra indul:

... *Allá kiáltaték,
Az királ szép bada azzal megrémölteték.*³⁶

Előbb a német gyalogosok, majd a teljes balszárny hátrálni kezd. Teuffell igyekszik honfitársait visszatartani, sikertelenül, sőt jómagya is fogságba esik. A magyar seregrészek tovább harcolnak, ám amikor sorra elvesztik vezéreiket, hátrálni kezdenek. Az olasz zsoldosok egy közeli erdőbe menekülnek, de a török túlerőtől körülvéve, rövidesen feladják a harcot – vezérük, Sforza szintén fogságba kerül. A vert királyi had egy része, a hagyomány szerint a palásti templomig hátrált, s annak kerítése mögé menekült. Ám a török tüzes nyilaival a templomot felgyújtotta s az odamenekültek mind elvesztek.³⁷

Mire a nap a szalatnyai dombok mögé lenyugodott, Teuffell serege szinte teljesen megsemmisült. Mintegy 4000 embere – köztük a két fővezér, Teuffell és Sforza – rabláncon menetel Buda felé. A csatatéren holtan fekszik Borcsán Miklós, Rozsnyai Kristóf, Suli Farkas, Sbardellati váci püspök³⁸, a Fráter György esztergomi érsek halálával megüresedett érsekség adminisztrátora, az utolsó magyar főpap, ki karddal a kezében hősileg küzdve verezett el a hazáért³⁹ s több száz névtelen magyar, olasz, német. A töröknek is nagyok a veszteségei – Ali nem is tudja kiaknázni a palásti győzelmet, lemond a bányavárosok elleni hadjáratról.⁴⁰ Martalócai azonban – részben üldözve a csatából észak felé menekülőket – mélyen behatolnak Hont megyébe: több falut felégetnek, sarcolnak, rabokat ejtenek. Az őrség nélkül maradt Korpona és a bányavárosok lakói szívszorító napokat élnek át; Léva és Csábrág várórsége a közeli ostromra készülődik.

Ali végül is nem a bányavárosok, hanem Eger felé indul, ahol egyesül a temesvári s szolnoki győző, Áhmed seregével. A többi – Gárdonyi Egri csillagok regénye jóvoltából – közzismert. A nagy siker, a török megszegyenyítése egy számára sikeres hadjárat végén, méltán tart igényt a késői utódok emlékezetére. Ám legalább ilyenkor, egy-egy jelentősebb évforduló kapcsán, idézzük fel a kevésbé dicsőséges palásti csata emlékezetét is.

Dr. Kiss László

Magyar–szlovák helységnévtár

Bozók – Bzovik
Csábrág – Čabrad
Egeg – Hokovce
Felsőtúr – Horné Túrovec
Fülek – Fil’akovo
Gyerk – Hrkovce
Gyügy – Dudince
Horváti – Chorvatic
Ipolyság – Šahy
Kékkő – Modrý Kameň
Kistúr – Dolné Túrovec

Korpona – Krupina
Korpona (patak) – Krupinica
Középtúr – Stredné Túrovec
Léva – Levice
Palást – Pl’ást’ovce
Selmebánya – Banská Štiavnica
Selmec (patak) – Štiavnica
Szalatnya – Slatina
Szemeréd – Horné Semerovce
Tomba – Tupá
Végles – Vigl’áš
Zólyom – Žvolen

³⁶*Tinódi Sebestyén:* i. m. 139–140. verssor.

³⁷*Höke Lajos:* i. m.

³⁸Ott, ahol a hagyomány szerint a püspök elesett, a Palásti család még a múlt század elején kiskápolnát állíttatott (Höke). E kápolna, felújítva, ma is áll, s 1968-tól falán a következő szövegű emléktábla található: „Ezen a helyen dült a török elleni utolsó nagy csata 1552. aug. 10-én. Ez a hely 2000 bátor harcos és Sbardellati Ágoston váci püspök síremlékét őrzi. Ha erre jársz, egy percre állj meg, és gondoldj szeretettel az itt pihenő magyar, olasz és német hősökre. Palást 1968. ápr. 21. – A palásti magyar dolgozók és a Vöröskereszt.”

³⁹*Istvánffy Miklós:* i. m.

⁴⁰*Szántó Imre:* i. m. 152. old.